

lingulis. pro arbitrio suorū principū mutarent. sed hec
tota pars humanorū institutorū. que ad usum uitę ne-
cessarium proficiūt. nequaquā est fugienda christiano.
immo etiā quantū satis est intuenda. memoriaque retinē-
da. Ad hanc partē etiā pertinēt litterarū figurę. que
pro libito hominū cōstitutę sunt. nec tamē omībus gē-
tibus cōmūes. sed alias hebręa. alias gręca. alias latina
gens habet. & cęterę que dā gentes. similiter ad pprie-
tatē linguę. suę litteras sibi scđm placitū formauerūt.

QVAE DIVINITVS INSTITVTA
INVESTIGAVERVNT. Ca. XVII.

Am vero illa que nō instituēdo. sed aut trāfacta
i temporibus aut diuinitus istituta. inuestigādo
homīnes prodiderunt. ubicūque discant nō sunt
homīnum instituta existimanda. quorum sunt alia ad
sensus corporis. alia uero ad rationē animi pertinētia.
Sed illa que ad sensus corporis attingūtur. uel narrata
credimus. uel demōstrata sentimus. uel experta conici-
mus. Quidquid ergo de ordine temporum trāfactorū
īdicat ea que appellatur historia. plurimū nos adiuuat
ad libros sanctos intelligendos. etiam si preter ecclesiā
puerili eruditione discatur. Nam et per olimpiadas. &
per consulum nomina. multa sepe queruntur a nobis.
Et ignorantia cōsultatus quo natus est dominus & quo
passus est. nonnullos coegit errare. ut putarent xlvj.
annorum etate passum esse dñm. quia per tot annos
edificatum templum esse dictū est a Iudeis. quod ima-
ginem dominici corporis habebat. Sed annorum fere
xxx. baptizatū esse retinemus autoritate euange-
lica. sed postea quot annos in hac uita egerit. quanquā
textu ipso acionum eius animaduerti possis. tamen
ne aliunde caligo dubitationis oriat. de historia gentiū
collata cum euangelio. liquidius certiusque colligitur.

Tunc enim uidebitur non frustra esse dictū, quod xlvi. annis templū ēdificatum sit, ut cū referri iste numerus ad etatem dñi non potuerit, ad secretiorē instructionē humani corporis referat̄, quod indui propter nos non dedignatus est unicus dei filius per quē facta sunt oīa. Aliud est enī facta narrare, aliud docere faciēda. Hīstoria facta narrat fideliter atq; utiliter, libri aut̄ aruspiciū & q̄q; similes litterę, faciēda vel obseruanda intendūt docere, monitoris audacia, non indicis fide, Est etiam narratio similis demonstrationi, qua non preterita, sed presentia indicant̄, ignaris in quo genere sūt, quę de loco r̄ situ, naturisq; animaliu, lignorū, herbarū, lapidū aliorū uel corporū scripta sunt, de quo genere superius egimus, eamq; cognitionē valere ad enigmata scripturarū soluenda docuimus, non ut pro quibusdam signis adhibeant̄ tāquam ad remedia, uel machinamēta superstitionis alicuius, Siderū autem cognoscendorū non narratio sed demonstratio est, quorū p̄ pauca scriptura cōmemorat, Habet aut̄ preter demonstrationē p̄sentiu etiam preteritorū narratiōi simile aliqd, quod a p̄senti positione, motuq; siderū, & preterita eorū uestigia regulariter licet recurrere, Habet etiam futurorū regulares cōiecturas non suspiciosas, et ociosas, sed ratas et certas, nō ut ex eis aliquid trahere in n̄ra fata & euēta temptemus, qualia genetiācorū deliramenta sunt, sed quantū ad ipsa pertinet sidera, Nam sicut is qui computat lunam cū hodie inspexerit quota sit, & ante quolibet annos quota fuerit, & post quolibet annos quota futura sit potest dicere, sic de vno quocūq; siderū qui ea perire comitant̄ respondere cōsuerūt, Artiū enim ceterarū quibus aliqd fabricat̄, uel quid remaneat post operationē artificis ab illo effectū, sicut domus & scamnū, uel quę ministeriū quiddam exhibēt operanti deo, sicut mēdiā & agricultura & gubernatio, harū ergo cūctarū artiū

deperitis facit experime
Nihil earum nisi artifex me
nūp̄periorum immoriam cur
conterat, Sed hinc ob aliud
vno omnino dicitur quid se
cum de his artibus aliquis figu
Restat ea quę ad corporis
animi pertinet, ut disciplina
mores, Sed ad p̄sentis dīci
quę hinc est hinc sanctis sū
uolūptatū uel tantū hinc ca
Soculis quę ostendit deo p̄
et hoc clemens dicitur cum dia
aliquibus iam uero numeri
illius dicit̄ est, quod nō ita ab
lectus p̄sentis nō hinc & moris
hinc ita, quod hinc p̄sentis
Virginius, si longa facta est in
cōuolenti, ut ter tunc aut non
efficit quę dicitur hinc aut
complecti, ad sententiā hinc
mōdus hinc numeri semellem in
mōdus cōsideretur, hinc ad hinc
aut̄ uel tantum leges nume
mōdus hinc hinc habent, nec p̄
mōdus hinc p̄sentis hinc hinc
complecti hinc ita cōsideretur
mōdus hinc hinc non potius quę
quę hinc uera esse p̄sentis
mōdus hinc sed etiam hinc hinc
hinc hinc hinc hinc hinc hinc
complecti hinc hinc hinc hinc
mōdus hinc hinc hinc hinc hinc
quod hinc hinc hinc hinc hinc
complecti hinc hinc hinc hinc

de preteritis faciunt experimenta, etiã futura cõiciẽda.
Nullus earum artiũ artifex mēbra mouet in opando,
nisi preteritorũ memoriã cum futurorũ expectatiõẽ
contextat. Sed hæc nõ ob aliud cõmemorauimus, nisi
vt nõ omnino nesciãus quid scriptura uelit insinuare,
cum de his artibus aliquas figuratas locutiões inserit.
Restant ea que nõ ad corporis sensus, sed ad rationem
animi pertinent, vbi disciplina regnat disputationis &
numeri. Sed disputationis disciplina ad om̃ia genera
questionũ q̃ in litteris sanctis sunt penetrãda et dissol-
uẽda plurimũ ualet, tantũ ibi cauẽda est libido rixãdi,
& puerilis que dã ostensio decipiendi aduersariũ. Sed
de hoc plenius dicemus cum dialectica, atq; rhetorica
disputabimus. Iam verò numeri disciplina cuiuslibet tar-
dissimo clarũ est, quod nõ sit ab hominibus instituta,
sed potius indigata & inuenta. Nõ enĩ sicut primã silla-
bam italię, quã breuẽ pronunciauerunt veteres voluit
Virgilius, & longa facta est, ita quisquã potest efficere
cũ voluerit, ut ter t̃na aut non sint nouẽ, aut nõ possint
efficere quadratã figuram, aut non ad ternariũ nume-
rum tripla sint, ad senariũ sefcupla, ad nullũ dupla, q̃a
intelligibiles numeri semissim nõ habent. Siue ergo
in seipsis considerẽtur, siue ad figuram, aut ad sonorũ
aliorũ vel motionum leges numeri adhibeantur, incõ-
mutabiles regulas habent, neq; vllomodo ab hoibus
institutas, sed ingeniosorũ sagacitate compertas. Que
tamen omnia quisquĩ ita dilexerit, ut iactare se inter
imperitos velit, & non potius querere vnde sint vera,
que tantũmodo uera esse persenserit, & vnde que dã
non solũ uera, sed etiam incõmutabilia, que incõmuta-
bilia esse cõprehenderit, ac sic ab specie corporũ vsq;
ad humanam mentẽ perueniens, cũ & ipsam mutabilẽ
inuenerit, quod nũc docta nũc indocta sit, constituta ta-
men inter cõmutabilem supra se veritatẽ, & mutabilia

infra se. cetera, ad unius dei laudem atq; dilectionem
cuncta conuertere. a quo cuncta esse cognoscit, doctus
videri potest, esse autem sapiens nullo modo. Hucusq;
generaliter atq; permixtım dixi de disciplinis gentiliū,
deinceps seorsum de singulis dicturus.

DE ARTE GRAMMATICÆ, ET
SPECIEBUS EIVS. Ca. XVIII.

Rima ergo liberalium artium est Grammatica.
p secunda Rhetorica, tertia Dialectica, quarta
Arithmetica, quinta Geometria, sexta Musica,
septima Astronomia, Grammatica enim a litteris nomen
accepit, sicut uocabuli illius deriuatus sonus ostendit,
diffinitio autē eius talis est, Grammatica est scientia in-
p tandı poetarū atq; historicos, & recte scribēdi loquē-
diq; ratio, hęc et origo et fundamentum est litterarum
liberaliū. Hanc itaq; scholā dominicā legere cōuenit,
quā scientia recte loquēdi, & scribēdi ratio, in ipsa
consistit. Quomō quis vī uocis articulatę seu litterarū
& syllabarum potestatem cognoscit? si nō prius per eā
id didicit? Aut quomō pedum, accentuū & positiuarū
discretionem scit? si non per hęc disciplinā eius scētiam
ante percepit? Aut quomodo partium orationis iura,
schematū decorem, troporū virtutem, ethimologiarū
rationem, & orthographię rectitudinem nouit? si non
grammaticā artem ate sibi notam fecit? Inculpabiliter
enim immo laudabiliter, hanc artem discit quisq; in ea
non inanem pugnā uerborum facere diligit, sed rectę
locutionis scientię et scribēdi peritiā habere appetit.
Ipsa est enim omnium iudex librariorum, quia ubicumq;
errorē perspexerit reprehēdit, & ubi bene dicta sunt,
suo iudicio com. pbabit, Schemata autē omnia quotquot
secularis disciplinę cōscripsit in scētis libris sepius posita
repiu nē. Ne nō tropeis authores nros usos fuisse, &
multiplicius atq; copiosius quam possit existimari, vel
credere qsq; libros diuinos diligēt legit iueniet, Istosq;

in reprobis nō solum ex pla si
mā domis libet legat, sicut
bola. Quomō in cognito pp
quante cūctos in necessitari
vberum si accipit dicitur
ne forte illo in reprobis dicitur
discretę pntiam in quibus
perantę q; amantē dicit, nō ig
betosq; pntiam in rebus. H
bo cum nō alio modo pntiam
simplici anguit. De uenon
nec et saloni, et lob. hęc ien
indolens et Ogenes scribi
decurit. Quomō nō est iper
hęc scētiam ratio, sed quom
vāq; mli eūctio in mli q;
rāt, et deo placere in hęc
lms. Arator. Actimus. Oen
rus, et cetera mli. Poemata uī
mus pp hęc dicitur et legere
uocis ē, q; de uerborū dicit
incomoz. ut illi abelites et i
non et hęc. uagres plectat, p
liberū et hęc. ut traleat in u
liberū in illi q; nō me roto
hęc ien cūctos, hęc q; facere d
delegis cūctos nras libri u
loq; et uolere q; nras, ad nrm
pntiam de idolis, de amon
incomoz. hęc cūctos in dicitur
incomoz. hęc cūctos in dicitur
incomoz. hęc cūctos in dicitur
incomoz. hęc cūctos in dicitur